

АКТИВНИЙ ПРОСВІТЯНИН — ЖЕРТВА РЕПРЕСІЙ

ЮСЬКІВ СЕМЕН ПИЛИПОВИЧ

Народився 10 березня 1896 р. в с. Соколя Мостиського району Львівської області в бідній селянській родині. Адвокат, громадський діяч. Засуджений на 10 років таборів, покарання відбував у селищі Явас Мордовської АРСР, звільнений 12 серпня 1955 р. Реабілітований 16 січня 1989 року.

Серед відомих громадських діячів крайового товариства “Просвіта” був і український емігрант С. П. Юськів. Народився він 10 березня 1896 року в с. Соколя Мостиського району Львівської області в бідній селянській родині. Навчався в народній і середній школах. В період Першої світової війни з 1916 до грудня 1918 року перебував в австро-угорській армії, а з грудня 1918 до лютого 1919 року служив рядовим воїном в Українській галицькій армії. Після хвороби був демобілізований і в жодній іншій армії не служив.¹ Згодом опинився на території Чехословаччини. Маючи середню освіту, у 1922 році закінчив юридичний факультет Празького університету і одержав диплом юриста, після чого став адвокатом.

З початку 30-х років ХХ ст. проживав у м. Рахів, де працював адвокатом. Тут став активним членом товариства “Просвіта”, у 1934 році на громадських засадах обійняв посаду секретаря рахівської організації “Просвіта”, згодом заступника голови, а з 1936 до 1939 року голова рахівська організація товариства. За ці роки рахівська “Просвіта” провела чимало громадських та культурно-освітніх заходів, часто разом зі спортивною організацією “Січ”. Так, 10 серпня 1930 року на спортивному майданчику товариства “Січ” в Рахові було влаштовано культурно-спортивне свято. При вході були вивішені державний прапор Чехословацької республіки і синьо-жовтий український. З Великого Бичкова прибула делегація у складі 20 чоловік та оркестр “Просвіти”, з Ясіня — спортивна делегація товариства “Січ”, а також рахівські учасники. Урочисте свято відкрив С. П. Юськів, потім відбулися спортивні змагання.³

У червні 1930 року з допомогою С. П. Юськіва у Рахові був організований літній табір молодіжної організації “Пласт”, куди були запрошені школярі з Рахова та навколишніх сіл, які вивчали тут українські народні пісні, знайомилися з традиціями і звичаями гуцулів. Організацією і проведенням цих культурно-освітніх заходів разом із С. П. Юськівом у Рахові займався учитель горожанської школи Андрій Ворон.⁴

С. П. Юськів був одним з ініціаторів збору коштів на будівництво народного дому товариства “Просвіта” в Рахові. А на його відкриття на початку 1938 року прибули не лише делегати читалень сіл Рахівщини, а й гості з Ужгорода, Мукачева, Берегова, Хуста, Сваляви, Севлюша, Нижніх Воріт. Урочистості відкрив голова рахівської організації товариства “Просвіта” С. П. Юськів. На святі виступило до 30 промовців, відомих діячів “Просвіти” — Михайло Брашайко, поет Юлій Боршош-Кум’ятський, вчитель Андрій Ворон, поет Зореслав, о. Дмитро Попович, Юліян Ревай, Іван Рогач, Степан Росоха та інші.⁵

Вищенаведені факти свідчать, що Рахівщина була активним центром українського руху на Підкарпатській Русі в чехословацький період. У зв’язку з цим в одному з повідомлень

вказувалося, що “цей рух останнім часом різко активізувався головним чином через діяльність товариства “Просвіта” й “Січ”. Молоді прищеплюються ідеї Великої України, серед населення проводиться широка пропаганда з метою придбання прихильників”.⁶

Було це також результатом того, що на Рахівщині активно поширювалися українські книги, підтримувалися звичай місцевих гуцулів, вивчалися українські пісні і танці ще з часів заснування Гуцульської республіки у 1918 році.⁷

В період існування Карпатської України рахівська організація “Просвіти” підтримувала всі заходи нової української влади, тут була заснована окружна газета “Нація”, відповідальним редактором якої став С. П. Юськів, який з цього приводу згадував: “Коли ми дізналися, що угорські терористи знущаються над українським населенням, вирішили випустити окружну газету з викриттям тих злочинів. Написали статті, віднесли до Хуста і там друкували газету. Кошти на випуск газети дав окружний уряд. Це було десь в січні або лютому 1939 року. Всього випущено було 5 номерів. Але грошей не було, і газета припинила вихід у світ”.⁸

Після окупації Карпатської України угорськими військами 15—18 березня 1939 року, С. П. Юськів, як і багато її учасників, боячись переслідувань з боку угорських окупантів, втік у Румунію, а звідти через Югославію потрапив в окуповану Прагу, де працював приватним адвокатом.

Восени 1941 року німецько-фашистські війська тимчасово окупували Україну, С. П. Юськів приїхав до Львова, де почав працювати секретарем товариства “Червоний хрест”, потім бухгалтером-ревізором в місцевих адміністративних організаціях. У серпні 1945 року він виїхав зі Львова в Чехословаччину.

Після визволення Чехословаччини радянська контррозвідка “Смерш” почала вишукувати керівних діячів та учасників Карпатської України, арештовувати і віддавати під суд. Ця акція тривала аж до кінця 40-х років, С. П. Юськів, проживаючи в м. Меджилабірці на території Словаччини, був затриманий 7 червня 1949 року чехословацькою поліцією у своїй квартирі і наступного дня відправлений до Праги у розпорядження контррозвідки військової частини, яка лише 10 серпня 1949 року прийняла постанову на арешт. З 10 серпня 1949 року перебував під вартою у тюрмі № 1 УМВС м. Ужгорода.

У постанові на арешт та обвинувальному висновку зазначалося, що С. П. Юськів у 1920 році був соратником Української галицької армії і вів збройну боротьбу проти Червоної армії, що з 1931 року став активним українським націоналістом, організатором “Українського національного об’єднання” в м. Хуст і крайовим провідником організації українських націоналістів у Рахові, керівником товариства “Просвіта”, вів активну націоналістичну діяльність, допомагав залучати населення у збройні загони “Січ”, які боролися за відрив Радянської України від СРСР, за створення “буржуазної самостійної України”, а під час Великої Вітчизняної війни вів злочинну антирадянську діяльність у Львові і був агентом німецької розвідки.⁹

Згідно з постановою Особливої наради при МДБ СРСР 19 липня С. П. Юськів був ув’язнений у виправно-трудоий табір на 10 років позбавлення волі згідно зі ст. 54-4 кримінального кодексу УРСР. На відбуття покарання відправлений в особливий табір МВС СРСР селища Явас Мордовської АРСР. 12 серпня 1955 року звільнений з табору достроково і 20 вересня того ж року переданий представникам влади Чехословацької Соціалістичної Республіки. 4 вересня 1968 року написав скаргу про його незаконне засудження, в результаті чого прокурором Закарпатської області було поновлено попереднє слідство у справі С. П. Юськіва за обставинами, які знову відкрилися.

Розглянувши кожний пункт обвинувачення, можна констатувати, що більшість з них не підтвердилася, або були такими, що не мали в собі складу злочину. Так, у 1918—1919 роках С. П. Юськів був воїном Української галицької армії, брав участь у боях, але воював не проти Червоної армії, а проти польських військ. Він не був організатором УНО (Українського національного об’єднання) в м.Хуст, як і організатором ОУН в Рахові, а насправді працював керівником місцевої організації “Просвіта”, і про цю діяльність було вже сказано докладно.

Свідок Микола Бандусяк справедливо висловлював свою думку з приводу засуджених патріотів за діяльність в Карпатській Україні. Він сказав: “Я особисто не вважав і не вважаю, що “уряд” Волошина в цілому і товариство “Просвіта” зокрема мали український націоналістичний буржуазний характер. Я вважаю, що товариство “Просвіта” переслідували не за політичну діяльність, а проведення культурно-освітніх заходів серед осіб української національності”.¹⁰

Ці думки підтвердив і сам С. П. Юськів. На питання, чи був він українським націоналістом, він відповів: “Я ще раз говорю, що ніколи я не був українським націоналістом і жодною націоналістичною діяльністю не займався і не займаюсь”.¹¹ В результаті нового перегляду справи було сказано, що С. П. Юськів підпадає під дію ст. I Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року “Про додаткові заходи по поновленню справедливості стосовно жертв репресій, які мали місце в період 30—40-х і на початку 50-х років” і цим самим він є реабілітованим.

* * *

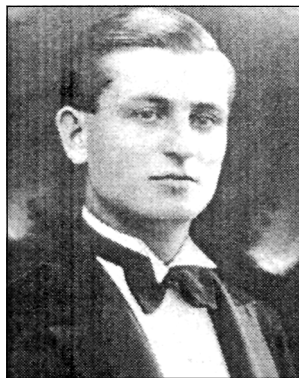
1. ДАЗО, ф. 2558, оп. 1, спр. 5386, арк. 17.
2. Там само, арк. 19.
3. Там само, спр. 5387, арк. 154.
4. Там само, арк. 162.
5. Там само, арк. 165.
6. Там само, арк. 161.
7. Там само, арк. 156.
8. Там само, спр. 5386, арк. 47—49.
9. Там само, арк. 3; спр. 5387, арк. 2.
10. Там само, спр. 5387, арк. 53.
11. Там само, спр. 5386, арк. 16.

О. Д. Довганич, Ф. Ф. Рубіш

“ВИРОК ОСТАТОЧНИЙ І ОСКАРЖЕННЮ НЕ ПІДЛЯГАЄ”

**ЯНУТА
ПЕТРО
ПЕТРОВИЧ**

Народився 23 липня 1912 року в с. Великі Лучки Мукачівського району в сім'ї селянина. Учитель, громадський діяч. 19 січня 1945 року військовим трибуналом 4-го Українського фронту засуджений до вищої міри покарання — розстрілу. Вирок виконано 21 січня 1945 року. Реабілітований 25 вересня 1992 року.

Серед народних вчителів краю, які були репресовані управлінням контррозвідки “Смерш” відразу після визволення Закарпаття, був П. П. Янута. Народився він 23 липня 1912 року в одинадцятидільній родині в с. Великі Лучки Мукачівського району в сім'ї хлібороба. У розпал Першої світової війни батька-годувальника мобілізували до австро-